

АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ОБСЛУГОВУЮЧОЇ КООПЕРАЦІЇ В УКРАЇНІ

А. В. Горб, аспірант

Миколаївський національний аграрний університет

Проаналізовано вплив сільськогосподарської обслуговуючої кооперації на діяльність суб'єктів господарювання. Досліджено ряд чинників гальмування розвитку процесу кооперації в Україні. Внесено пропозиції щодо локалізації негативних процесів в кооперативному русі та надання йому динамічного розвитку.

Постановка проблеми. У системі заходів щодо ефективного розвитку сільського господарства і агропромислового комплексу країни в цілому важливе місце займає кооперація, що сполучає в собі особисті, колективні та суспільні інтереси. Тому в останні роки все більше зростає увага до процесу кооперування з боку товаровиробників як можливості виходу з кризи.

Для успішного розвитку кооперації необхідний комплекс заходів на всіх рівнях управління економікою. Водночас, різноманіття її форм вимагає наукового осмислення процесу формування та виявлення напрямів найбільш ефективного їх розвитку. Все це визначає актуальність даної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Важливий внесок у розвиток сучасної теорії сільськогосподарської кооперації зроблено українським вченим-економістом В. В. Зіновчуком. Дослідженню економічної сутності кооперативів, у т. ч. й сільськогосподарських, проблем їх становлення та розвитку присвячено праці таких вчених, як: А. П. Апестін, А. В. Баян, В. В. Гончаренко, А. А. Глушецький, М. І. Михалюк, О. М. Онищенко та ін.

Мета дослідження. Обґрунтувати необхідність створення та розвитку сільськогосподарської обслуговуючої кооперації, та розробити практичні рекомендації щодо вирішення основних проблем її ефективного функціонування й розвитку.

Виклад основного матеріалу. Умови сучасного ринку, членство України в Світовій організації торгівлі та високі умови щодо партнерства та співробітництва з Європейським союзом висувають нові, ще більш складні вимоги щодо конкурентоспроможного функціонування аграрних підприємств на внутрішньому та міжнародному ринках. У конкурентній боротьбі за ці ринки або їх окремі сегменти виграють ті організаційно-економічні структури, які

мають більш високі конкурентні переваги з використанням форм і принципів кооперації.

Кооперацію в умовах ринку слід розглядати як складний процес, що відображає сукупність соціально-економічних та організаційно-господарських відносин. В свою чергу, розвиток ринкових відносин і різноманітність форм власності визначають напрями процесів кооперації, а економічний її зміст полягає в поєднанні особистої зацікавленості кожного члена кооперативу у результатах спільної праці з перевагами концентрації виробництва і економії на масштабах.

Актуальність кооперативних перетворень визначається рядом обставин:

- по-перше, це спосіб об'єднати зусилля, сконцентрувати трудові, матеріальні, фінансові та інші ресурси для раціонального їх використання;
- по-друге, кооперація дозволяє краще адаптуватися до ринку і гнучко реагувати на мінливий попит;
- по-третє, це можливість більш ефективно використовувати місцеві умови;
- по-четверте, на базі кооперації можливо вдосконалювати підприємницькі здібності сільських виробників;
- по-п'яте, кооперація забезпечує економічні і соціальні гарантії працівникам села.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про сільськогосподарську кооперацію» сільськогосподарська кооперація – це система сільськогосподарських кооперативів, об'єднань, створених з метою задоволення економічних потреб членів кооперативу [1]. За цілями, завданнями і характером діяльності кооперативи поділяються на виробничі та обслуговуючі.

Важливою умовою ефективного функціонування виробничих кооперативів є здійснення їх діяльності на основі таких принципів, як виконання зобов'язань, дотримання стандартів якості продукції, демократичної процедури складання організаційного плану підприємства, вироблення якого взагалі можливо лише за умови широкого обговорення його основних положень серед учасників кооперативу. Для підвищення ефективності виробничі кооперативи повинні органічно включатися в кооперативні форми вертикального типу, тобто виступати в ролі засновників різного роду споживчих кооперативів та їх спілок.

Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив являє собою підприємство, створене для обслуговування переважно своїх членів на

засадах взаємодопомоги і економічного співробітництва. В обслуговуючих кооперативах об'єднується лише частина власності товаровиробників, необхідна для нормальної роботи кожного такого кооперативу, шляхом передання йому грошового або натурального (у вартісній оцінці) внеску на основі вироблених принципів, зафіксованих в установчій угоді про створення кооперативу [3].

Чинниками, що спонукають сільськогосподарських товаровиробників до кооперування, можуть бути:

- вигода від участі у великих за обсягом господарських операціях, створення конкуренції комерційним посередницьким фірмам та уникнення конкуренції між собою, використання професійного менеджменту;

- можливість отримувати прибуток не тільки від виробництва, а й від подальших стадій руху виробленої ними продукції у межах маркетингового ланцюжка певного товару (виробництво – збирання та зберігання – переробка – транспортування – оптова торгівля – роздрібна торгівля – споживання);

- вихід на вигідні ринки збуту, постачання і послуг, у т. ч. міжнародні;

- переваги від координації дій, розподілу ризику і отримання ринкової вигоди, тобто забезпечення контролю ситуації на ринку.

Особливість обслуговуючого кооперативу полягає в тому, що він:

- належить сільськогосподарським товаровиробникам – своїм членам-клієнтам і управляється ними на демократичних засадах;

- надає своїм членам ті послуги, які необхідні для їх власних колективних, фермерських чи особистих підсобних господарств;

- не ставить за мету отримання прибутку для себе, а передбачає збільшення прибутку господарств своїх членів.

Специфічною й найхарактернішою рисою сільськогосподарського обслуговуючого кооперативу є те, що його члени поєднують в одній особі співвласника кооперативного підприємства та його клієнта. Це має важливе стимулююче значення, сприяє орієнтації інтересів учасників кооперативного підприємства, передусім, на пошук економічної вигоди у групових діях [2].

Проте існує і ряд причин низької результативності перетворення форм господарювання. По-перше, це погіршення макроекономічної обстановки (інфляція, диспаритет цін, погіршення кон'юнктури ринку, загальна неплатоспроможність підприємств тощо). По-друге – згорання державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників та державного регулювання агропромислового

виробництва і ринку. Тому для більш успішного розвитку кооперації необхідно становлення цілісної кооперативної системи, що сприяє вдосконаленню інтеграційних процесів, створення сприятливого правового та соціально-економічної атмосфери [4].

Проведені дослідження з питання державного регулювання розвитку кооперації дозволили визначити на державному рівні необхідність забезпечення правової бази, вдосконалення відносин землеволодіння та землекористування, антимонопольного та податкового законодавства з метою створення умов, що стимулюють організацію та розвиток кооперативів, фінансування регіональних програм розвитку кооперації, удосконалення системи ціноутворення. На регіональному рівні – розробка стратегічних напрямів технічного переозброєння та розвитку матеріально-технічної бази галузей агропромислового комплексу.

Вбачається доцільним та необхідним створення на базі великих сільськогосподарських підприємств кредитних кооперативів, послугами яких зможуть користуватися фермерські господарства. З метою стабілізації фінансового становища кооперативів необхідно відновити процедуру гарантування повернення позикових коштів з боку державних структур перед комерційними банками та передбачати відповідальність за нецільове використання кредитів кооперативами.

Регулювання режиму оподаткування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів має вдосконалюватися в напрямі скасування на певний термін всіх видів податків і пом'якшення податкового навантаження шляхом уніфікації податкових ставок для виробничих і обслуговуючих кооперативів як підприємств, зайнятих у сільському господарстві.

На спільній основі за участю держави і кооперативів повинні бути зроблені кроки у напрямі розвитку постачальницько-збутової інфраструктури, системи дрібнооптових ринків з аукціонною продажем, створенню і розвитку федерального союзу споживчих кооперативів. Виходячи з соціально-економічної ролі обслуговуючих кооперативів, позитивного досвіду їх розвитку в зарубіжних країнах, суті, можливостей і призначення кооперації необхідно визначити її як пріоритетний напрям державної політики у галузі сільського господарства.

Висновки. Кооперацію в умовах ринку слід розглядати як складний процес, що відображає сукупність соціально-економічних та організаційно-господарських відносин. Сільськогосподарський обслуговуючий кооператив являє собою підприємство, створене для обслуговування переважно своїх членів на засадах взаємодопомоги і

економічного співробітництва для ефективнішого та конкурентоспроможного функціонування на ринку. Гальмування процесу розвитку обслуговуючих кооперативів та неефективність їх діяльності переважно виникає через проблему недосконалої системи управління на законодавчому рівні та відсутність гарантованої державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників, а також погіршення макроекономічного середовища.

Основними напрямками формування сприятливих умов для розвитку процесу кооперування у сільському господарстві є розвиток інфраструктури в сільській місцевості, рішення задач фінансового, матеріально-технічного, кадрового забезпечення, удосконалення правових умов. Підвищення ефективності функціонування сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів можливо при всебічному сприянні та участі в цьому процесі держави й інших громадських організацій.

Список використаних джерел

1. Про сільськогосподарську кооперацію : Закон України від 17.07.1997 р. № 469/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>
2. Сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи: створення і діяльність / Ред. кол.: М. П. Гриценко (відп. ред.) та ін. – К., Київська обласна аграрна дорадча служба. – 2005. – 68 с.
3. Цимбал В. О. Розвиток сільськогосподарської обслуговуючої кооперації в аграрному секторі України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня к. е. н : спец. 08.00.04 «Економка та управління підприємствами» / В. О. Цимбал – К. : ННЦ ІАЕ, 2010 – 20 с.
4. Докукин А. В. Условия организации и функционирования сельскохозяйственных обслуживающих кооперативов : автореф. дисс. на науч. степень к. э. н : спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством» / А. В. Докунин – Москва, 2004 – 135.